

ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН
ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ

СВЕДЕНИЯ О СЕРТИФИКАТЕ ЭП

Сертификат: 00835EF2C6A32FFBDD2DEA144A843C49DD

Владелец: Валиева Венера Марсовна

Действителен с 15.01.2025 до 10.04.2026

Татарстан Республикасы

“Лениногорск муниципаль районы” муниципаль берәмлеге

“Куакбаш төп гомуми белем бирү мәктәбе”

муниципаль бюджет белем бирү учреждениесе

Педагогик киңәшмә
утырышында кабул ителде
Беркетмә № 1
«29» август 2025 ел

Раслыйм
Приказ №84
«29» август 2025 ел
Директор: В.М. Вәлиева

**Социаль – гуманитар юнәлештәге
өстәмә гомуми белем бирү программасы**

«Туган тел»

Укучыларның яше – 14-15 яшь

Гамәлгә ашыру вакыты – 1 ел

**Төзүче автор:
өстәмә белем бирү педагогы
Йосыпова Ф.Я.**

Куакбаш авылы

2025-2026 нчы уку елы

Аңлатма язуы

Эш программасы түбәндәге норматив-хокук документларына нигезләнеп төзелде:

- Конвенция о правах ребенка
- Конституция Российской Федерации (статьи 9,36,42,58,71,72,114)
- Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации»
- Концепция развития дополнительного образования детей до 2030 года (от 31.03.2022 г.)
- Стратегия развития воспитания в Российской Федерации на период до 2025 года
- Указ Президента РФ от 29 мая 2017 года №240 «Об объявлении в Российской Федерации Десятилетия детства»
- Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 27 июля 2022 года № 629 «Об утверждении Порядка организации и осуществления образовательной деятельности по дополнительным общеобразовательным программам» (с 1 марта 2023 года)
- Закон Республики Татарстан № 68-ЗРТ от 22 июля 2013 года «Об образовании»
- Приказ МО и Н РТ № 1465/14 от 20 марта 2014 года «Об утверждении Модельного стандарта качества муниципальной услуги по организации предоставления дополнительного образования детей в многопрофильных организациях дополнительного образования»
- Устав МБОУ «Куакбашская ООШ»
- Положение о разработке дополнительных общеобразовательных программ в МБОУ «Куакбашская ООШ»

Өстәмә белем бирү программасының юнәлеше

Юнәлеше –социаль-гуманитар

“Туган тел” программасы дәресләр рамкасында гына чикләнми, балаларның мөстәкыйль иҗатын үстерү максатын тормышка ашыра. Программаны тормышка ашыруның төп принцибы – тәрбия-белем эшчәнлеген дифференциалаштерү. Программа һәр тәрбияләнүченең индивидуаль үзенчәлекләрен, мөмкинчелекләрен һәм сәләтен исәпкә ала.

Актуальлеге. Татар халкының милли-мәдәни кыйммәтләренең берсе - татар теле. Шәхеснең интеллектуаль, иҗади сәләтләрен һәм эхлак сыйфатларын үстерүдә туган телнең роле бик зур. Шуңа күрә мәктәптә белем алу процессында ана теленең әһәмиятен аңлау бик кирәк.

Татар теленең эстетик кыйммәтен аңлау, туган телгә карата хөрмәт, аның белән горурлану булырга тиеш. Милли мәдәният күренеше буларак татар теленең чисталыгын саклау ихтыяҗы бик зур. Сөйләм культурасында үзүсешкә омтылу булырга тиеш.

Сөйләшү процессында фикер һәм хисләрне иркен белдерү өчен сүзлек запасының һәм үзләштерелгән грамматик чараларның житәрлек күләмдә булуы кирәк.

Программаның яңалыгы:

Укыту-тәрбия эшчәнлегенә төрләр эш юнәлешләре аша тормышка ашырыла:

- тыңлаучы культурасы нигезләре тәрбияләү;
- башкаручы эшчәнлегенә күнекмәләре тәрбияләү;
- тел белеме буенча белемнәр туплау.

Бу эш юнәлешләре үзара үреләләр, бер-берсен тулыландыралар, нәтижәдә, тәрбияләнүченең эхлак сыйфатларын тәрбиялиләр.

Педагогик максатчанлыгы.

Укыту-тәрбия процессы 3 төрләр эшчәнлекне үз эченә ала:

- теоретик белемнәр бирү
- мөстәкыйль эш
- алган белемнәрне практикада куллану

Алган белемнәр ярдәмендә балалар чагыштырырга, анализларга, планлаштырырга, эчкә максатлар куярга, бу максатларга омтылырга өйрәнәләр.

Төп максат:

- укучыларның татар теленең фонетик, орфоэпик, орфографик, лексик, грамматик нигезләреннән алган белемнәрне системалаштыру, катлаулырак формаларда өйрәтүне давам итү;
- телнең төп грамматик чараларын сөйләм процессында куллануга ирешү ;
- укучыларның ижади һәм мөстәкыйль фикерли алу мөмкинлекләрен үстерү, үз фикерләрен дәлилли белергә күнектерү;
- татар әдәби тел нормаларын һәм стилистик мөмкинлекләрен ачык күзаллауга, аларны тиешенчә куллана белергә өйрәтү;
- телнең милли мәдәниятнең чагылышы булуын, тел һәм тарих бердәмлеген аңлату, татар теленең милли-мәдәни үзенчәлекләренә төшендерү; татар һәм башка халыкларның рухи мирасына ихтирам тәрбияләү;
- телнең улы бер система буларак күзаллау;
- текст һәм башка мәгълүмати чаралар белән эшләр, аннан кирәкле мәгълүматны таба белү һәм аны тиешенчәү згәртә алу күнекмәләрен үстерү;
- укучыларның орфографик һәм пунктуацион грамоталылыгын камилләштерү.

Бурычлар:

1. Теоретик белемне тирәнтен өйрәнү һәм системалаштыру;
 2. Укучыларның игътибарын телнең эстетик функциясен чагылдыручы әдәби текстка, өйрәнелә торган тел күренешләренен сәнгатьлелек ягына юнәлтү;
- аның белән эшлэгәндә балалар туган телнең матурлыгын күрергә һәм ишетергә өйрәнсеннәр, нинди сурәтләр чаралары аша аның тормышка ашырылуын аңласыннар өчен телнең тасвирлау һәм сурәт ясау мөмкинлекләрен күрсәтү, телнең жанлы халәтен, кулланылыш рәвешен өйрәнәп, сүз белән сөйләм арасындагы бәйләнешнең нигезенә ныграк төшенергә, әдәби әсәрдә һәм автор сөйләмендә сүзнең тәмен, ямен, матурлыгын тоярга, үз сүзен, фикерен әйтә белергә өйрәтү.

Программаның аерымлык үзенчәлегенә.

Программа түбәндәге принципларга нигезләнеп төзелде:

- кыйммәти-мәгънәви тигезлек (педагог белән укучының максаты уртақ)
- яшь үзенчәлекләрен исәпкә алу;
- креативлык

Программа үтәлешендә катнашучы балаларның яше – 14-15 яшь.

Үтәлү вакыты – 1 ел.
Шөгыльләрне үткәрү режимы:
атнага 3сәгать, 1 елга 102 сәгать.

Уку процессын планлаштырганда, түбәндәге эш **формалары** күздә тотыла:

1. Фронталь эш.
2. Индивидуаль эш.
3. Төркемнәрдә эш.
4. Парларда эш.

Программа үтәлешеннән соң көтеләчәк нәтижәләр:

-сүзләрне әдәби тел нормаларына нигезләнеп әйтү;
орфографик принцип үзенчәлекләрен белү; шуларга нигезләнеп, сүзләрне дөрес язу, бигрәк тә кушма, ясалма, парлы, тезмә һәм кыскартылма сүзләрнең дөрес язылышын аңлата алу; төрле сүзлекләрдән, беренче чиратта орфографик сүзлектән, кирәгенчә файдалана белү; үзенң һәм башкаларның хаталарын төзәтү күнекмәләренә ия булу;
-сүзлек составындагы татар теленң үз сүзләрен, башка телләрдән кергән алынма сүзләрне, төрле тармакка караган сүзләрне аера белү, алардан урынлы файдалану; синоним, антоним һәм омонимнарның үзенчәлекләрен белү; аңлатмалы сүзлек; фразеология һәм синонимнар, шулай ук башка төр сүзлекләрдән нәтижәле файдалану; укучының үз сөйләмен һәм чит кеше сөйләгәнне сүз һәм фразеологик берәмлекләренң төгәл, стилистик яктан урынлы кулланылуы ягыннан бәяли алу;
-сүзнең мәгънәле кисәкләре; мәгънәле кисәкләрнең төп билгеләрен, тамыр һәм нигез сүзләрне, шулай ук кушымчаларны һәм аларның функцияләре буенча төрләрен аера белү; сүзләрне мәгънәле кисәкләргә тарката белү күнекмәләренә ия булу;
-сүз ясалышы төрләрен белү; сүз ясалышы белән форма ясалышы арасында аерманы аңлату;
-сүзләрне төркемләү принципларын аңлата алу; һәр сүз төркеменң төп билгеләрен, төрләнешен, төркемчәләрен аера белү; сүзләргә морфологик һәм морфологик-синтаксик анализ ясау күнекмәләренә ия булу; сөйләмдә сүз төркемнәрен дөрес һәм урынлы куллану;
-синтаксисның нәрсәгә өйрәтүен, сөйләм берәмлекләрен белү; сөйләмдә сүзләр бәйләнешен һәм аларны формалаштыру чаралары үзләштерү; сүзтезмә һәм жөмлә билгеләрен белү һәм аларны мисаллар белән дәлилли алу; гади һәм кушма жөмләләрен бер-берсеннән аера белү; әйтелү максатыннан чыгып, жөмлә төрләрен (хикәя, сорау, боерык жөмләләрен), шулай ук тойгылы жөмләне белү, аларны дөрес интонация белән укый (әйтә) алу; жөмләнең баш һәм иярчен кисәкләрен, аерымланган иярчен кисәкләрне, тиндәш кисәкләрне, эндәш сүзләрне һәм кереш сүзләрне тану, аларга хас үзенчәлекләрен мисаллар өстендә аңлата алу; тезмә кушма жөмләләренң төрләрен, иярченле кушма жөмләләренң төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләрен, аларга хас бәйләүче чараларны аңлату; кушма жөмләләренң компонентлары арасында тыныш билгеләрен дөрес кую, жөмләләрен дөрес интонация белән уку (әйтү) күнекмәләренә ия булу, катлаулы төзелмәләрен һәм теземне гамәли рәвештә үзләштерү һәм дөрес интонация белән укый белү; туры һәм кыёк сөйләмгә хас интонация һәм тыныш билгеләрен үзләштерү; жөмләләрен төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан аера алу; жөмләләргә тулы синтаксик анализ ясый белү;
-тыныш билгеләренң мәгънә ачыклығы өчен бик кирәкле чара булуына төшенү һәм шуны мисаллар өстендә аңлата алу; жөмлә ахырында, кушма жөмлә, катлаулы төзелмә өлешләре арасында тыныш билгеләрен дөрес кую һәм шуларга аңлатма бирә алу; жөмлә кисәкләре арасында (ия һәм хәбәр арасында – сызык), жөмләнең аерымланган кисәкләре (аныклагыч һәм хәлләр), модаль кисәкләр (эндәш сүзләр, кереш сүз һәм кереш жөмләләр),

тиндәш кисәкләр; ымлык һәм аваз ияртемнәре, шулай ук *әйе һәм юк* сүзләре янында тиешле тыныш билгеләрен дәрәҗәс кую; куштырнакларның куелу очракларын (диалог формасындагы язылмаган туры сөйләмне аеру; китап, газета, журнал һәм төрле оешма исемнәрен белдерү, я гадәти мәгънәсеннән башкачарак мәгънә белдергән сүзләргә сиземләтү өчен) гамәли рәвештә кулланыла белү; шулай ук күп нотаның ролен (текст яки абзац башында – дәвам булуын, текст эчендә – төшереп калдырылган сүз яки жөмлө булуын, текст азагында сөйләмнең әйтелеп бетмәвен күрсәтү өчен) аңлау; шартлы рәвештә тыныш билгесе буларак карала торган “кызыл юл”ның ролен аңлата алу;

-шулай ук әдәби әсәрнең жанрын тану (әдәбияттан алган мәгълүматлар күз алдында тотыла), әсәрнең төп идеясен аңлау, тексттагы проблемаларны формалаштыру, текстта күтәрелгән проблемаларны үз дәлилләрен китереп аңлата белү;

-изложение һәм сочинениеләрне, сөйләм төрләренә туры китереп, төрле жанрда язу.

-Язмаларны сыйфатлама, модальлек, эмоциональлек элементларын, стиль үзенчәлекләрен кулланып тулыландыру һәм шомарту;

-әсәр яки аның бер өлеше нигезендә конспект төзү, тезислар әзерләү, кемгә дә булса характеристика язу;

-эш кәгазьләреннән хат, белешмә, мәкалә, расписка, акт, гариза һәм беркетмәләрне мөстәкыйль рәвештә яза алу.

Контроль төрләре һәм формалары.

Программаның үзләштерелүе укучылар тарафыннан кроссвордлар төзү, тестлар эшләү, практик эшләр формасында даими контрольдә тотыла.

Программа үтәлеше нәтижеләре инша һәм төрле характердагы эш кәгазьләре язу формасында күрсәтелә.

Тематик планлаштыру.

№	Бүлекләр һәм темалар	Сәгәтьләр саны				Контроль формалары
		Барлыгы	Теоретик бүлек	Гамәли бүлек	Тестлар буенча тикшерү эшләре	
1	Фонетика. Хәрефләр һәм авазлар. Сүзгә фонетик анализ ясау. Текст белән эш.	9	3	3	3	Мини- тест. Перфокарталар белән эш.
2	Орфография. Татар теле орфографиясенә кыен очраклары. Орфографик белемнәргә тикшерү өчен тестлар эшләү.	9	3	3	3	Сүзлек белән эш, дидактик материаллар ясау. Туган як темасына кроссвордлар ясау. Тестлар.
3	Графика. Татар хакында язу тарихы.	6	3	3		Туган тел темасына докладлар сөйләргә әзерләнү.

4	Лексикология. Семасиология. Татар теленең сүзлек составы. Фразеология. Текст белән эш.	9	3	6		Проект белән эш. Кроссвордлар ясау. Тестлар.
5	Сүз ясалышы. Сүз ясалышы буенча тестлар эшләү.	9	3	3	3	Практик эш. Тестлар.
6	Морфология. Мөстәкыйль мәгънәле сүз төркемнәре, ярдәмче сүз төркемнәре. Сүзләргә морфологик анализ ясау.	12	9	3		Практик эш. Таблицаclar ясау.
7	Гадиджөмлө синтаксисы. Алар янында тыныш билгеләре. Жөмлөдә тел- сурәтләү чаралары. Текст өстендә эш.	6	3	3		Әдәби текст белән эш. Тестлар.
8	Кушма жөмлө. Кушма жөмлөдә тыныш билгеләре. Жөмлөгә синтаксик анализ ясау. Тестлар эшләү.	12	6	3	3	Проект яклау. Практик эш. Тестлар.
9	Текст. Текст – сөйләмнең бөтен үзенчәлекләрен үзөндә туплаган сөйләм берәмлеге. Грамматик һәм синтаксик нормалар. Бирелгән текст буенча инша язуп карау.	12	6	6		Туган якка, андагы күренекле шәхесләргә карата текстлар буенча инша язу.
10	Стилистика һәм сөйләм культурасы.	9	3	6		Сүзлек белән эш.
11	Тел турында гомуми мәгълүмат.	6	3	3		Тел турында инша язу.
12	Татар теленнән тест эшләре.	3			3	Практик эш. Тестлар.

Укыту программасының эчтәлеге.

1. **Фонетика.** Хәрефләр һәм авазлар. Сүзгә фонетик анализ ясау. Текст белән эш.
2. **Орфография.** Татар теле орфографиясенң кыен очраклары. Орфографик белемнәрне тикшерү өчен тестлар эшләү.
3. **Графика.** Татар хакында язучы тарихы.
4. **Лексикология.** Семасиология. Татар теленең сүзлек составы. Фразеология. Текст белән эш.
5. **Сүз ясалышы.** Сүз ясалышы буенча тестлар эшләү.
6. **Морфология.** Мөстәкыйль мәгънәле сүз төркемнәре, ярдәмче сүз төркемнәре. Сүзләргә морфологик анализ ясау.
7. **Гади җөмлә синтаксисы.** Алар янында тыныш билгеләре. Җөмләдә тел-сурәтләр чаралары. Текст өстендә эш.
8. **Кушма җөмлә.** Кушма җөмләдә тыныш билгеләре. Җөмләгә синтаксик анализ ясау. Тестлар эшләү.
9. **Текст.** Текст – сөйләмнең бөтен үзгәчлекләрен үзгәдә туплаган сөйләм берәмлеге. Грамматик һәм синтаксик нормалар. Бирелгән текст буенча иңшә язучы карау
10. **Стилистика һәм сөйләм культурасы.**
11. **Тел турында гомуми мәгълүмат.**
12. Татар теленнән тест эшләре.

Календарь-тематик план

№	Шөгыль темасы	Сәгать саны	Шөгыльне оештыру формалары, төрләре	Үткәрү вакыты	
				План	Факт
1 2 3	Фонетика. Хәрефләр һәм авазлар.	3	Мини- тест	1.09. 1.09 4.09	
4 5 6	Сүзгә фонетик анализ ясау.	3	Практик эш	8.09 8.09 11.09	
7 8 9	Текст белән эш.	3	Перфокарталар белән эш	15.09 15.09 18.09	
10 11 12	Орфография.	3	Сүзлек белән эш, дидактик материаллар ясау	22.09 25.09 25.09	
13 14 15	Татар теле орфографиясенң кыен очраклары.	3	Туган як темасына кроссвордлар ясау	29.09 29.09 2.10	
16 17 18	Орфографик белемнәрне тикшерү өчен тестлар эшләү.	3	Тестлар	6.10 6.10 9.10	
19 20	Графика.	6	Туган тел темасына докладлар сөйләргә	13.10. 13.10	

21			эзерләнү	16.10	
22	Татар халкында язу		Туган тел темасына	20.10	
23	тарихы.		докладлар сөйләргә	20.10	
24			эзерләнү	23.10	
25	Лексикология.	3	Проект белән эш	10.11	
26	Семасиология.			10.11	
27	Фразеология.			13.10	
28	Татар теленең	3	Кроссвордлар ясау	17.11	
29	сүзлек составы.			17.11	
30				20.11	
31	Текст белән эш.	3	Тестлар	24.11	
32				24.11	
33				27.11	
34	Сүз ясалышы.	3	Практик эш	1.12	
35				1.12	
36				4.12	
37	Сүз ясалыш	3	Практик эш	8.12	
38	ысуллары.			8.12	
39				11.12	
40	Сүз ясалышы	3	Тестлар	15.12	
41	буенча тестлар			15.12	
42	эшләү.			18.12	
43	Морфология.	4	Чыгышлар	22.12	
44				22.12	
45				25.12	
46				29.12	
47	Мөстәкыйль	4	Таблицалар ясау	29.12	
48	мәгънәле сүз			12.01	
49	төркемнәре.			12.01	
50				15.01	
51	Ярдәмче сүз	4	Таблицалар ясау	19.01	
52	төркемнәре.			19.01	
53				22.01	
54				26.01	
57	Сүзләргә	4	Практик эш	26.01	
58	морфологик анализ			29.01	
59	ясау.			2.02	
60				2.02	
61	Гадиджөмлә	3	Тестлар	9.02	
62	синтаксисы. Алар			9.02	
63	янында тыныш			12.02	
	билгеләре.				
64	Жөмләдә тел-	3	Әдәби текст белән эш	16.01	
65	сурәтләнү чаралары.			16.01	
66	Текст өстендә эш.			19.01	
67	Кушма жөмлә.	4	Проект яклау	23.02	
68				23.02	
69				26.02	
70				2.03	
71	Кушма жөмләдә	4	Проект яклау	2.03	
72	тыныш билгеләре.			5.03	

73				9.03	
74				9.03	
75	Жөмлэгә синтаксик анализ ясау.	4	Практик эш	16.03	
76				16.03	
77				19.03	
78				23.03	
79	Текст – сөйләмнең бөтен үзенчәлекләрен үзәндә туплаган сөйләм берәмлеге.	4	Чыгышлар	23.03	
80				26.03	
81				6.04	
82				6.04	
83	Грамматик һәм синтаксик нормалар.	4	Практик эш	9.04	
84				13.04	
85				13.04	
86				16.04	
87	Бирелгән текст буенча инша язып карау.	4	Туган якка, андагы күренекле шәхесләргә карата текстлар буенча инша яз	20.04	
88				20.04	
89				23.04	
90				27.04	
91	Стилистика һәм сөйләм	3	Сүзлек белән эш	27.04	
92					

93	культурасы.			30.04 4.05	
94 95 96	Стилистика һәм сөйләм культу­расы.	3	Практик эш	4.05 7.05 11.05	
97 98 99	Стилистика һәм сөйләм культу­расы.	3	Практик эш	11.05 14.05 18.05	
10 0 10 1 10 2	Тел турында гомуми мәгълүмат.	3	Тел турында инша язү	18.05 21.05 25.05	

Укыту-методик комплект

- Сафиуллина Ф.С, Зәкиев М.З. Хәзерге татар әдәби теле. Урта һәм югары уку йортлары өчен дәреслек, Казан, «Мәгариф», 2002.

Материаль – техник тәмин ителеш.

-Санитар-эпидемиологик кагыйдә һәм таләпләргә (СанПиН 2.4.2 № 178-02) җавап бирүче кабинет

- методик фонд (белешмәләр, энциклопедияләр, сүзлекләр һ.б. әдәбият)

-ноутбук

Әдәбият

1. Вагыйзов С.Г. Кызыклы грамматика. Укытучылар өчен кулланма Казан, «Мәгариф», 2002.

2. Вәлиева Ф.С, Саттаров Г.Ф. Урта мәктәп һәм гимназияләрдә татар телен укыту методикасы. Казан, «Раннур», 2002.

3. Диктантлар җыентыгы. Татар урта гомуми белем бирү мәктәбенең 5-11 нче сыйныфлары өчен. Укытучылар өчен кулланма. Казан, «Мәгариф» нәшрияты, 2006;

4. Максимов .Н. В. Татар теленнән тестлар. Уку-укыту ярдәмлеге. Казан, «Мәгариф» нәшрияты, 2008;

5. Сафиуллина Ф.С, Зәкиев М.З. Хәзерге татар әдәби теле. Урта һәм югары уку йортлары өчен дәреслек, Казан, «Мәгариф», 2002.

6. Татар телендә урта гомуми белем бирү мәктәпләре өчен татар теленнән программа:5-11 нче сыйныфлар.-Казан: Мәгариф, 2010.

7. Татар урта мәктәпләре өчен әдәбият программалары. 5-11 нче сыйныфлар. Казан, «Мәгариф» нәшрияты, 2010.

-Интернет-ресурсы:

http://knigi.link/vneuchebnaya-deyatelnost_1413/osnovnye-tsennosti-funktsii-dopolnitelnogo-51901.html Основные ценности и функции дополнительного образования

https://www.tspu.edu.ru/files/ped_news/ методика обучения и воспитания в системе дополнительного образования детей

http://elib.gnpbu.ru/text/vozrastnaya-pedagogicheskaya-psihologiya_petrovskogo_1979/fs,1/ Возрастная и педагогическая психология

Лист согласования к документу № 84 от 29.08.2025
Инициатор согласования: Валиева В.М. Директор
Согласование инициировано: 04.10.2025 11:33

Лист согласования			Тип согласования: последовательное	
N°	ФИО	Срок согласования	Результат согласования	Замечания
1	Валиева В.М.		 Подписано 04.10.2025 - 11:34	-